

ni küzdelem, és az állampolgárok tájékozottságának biztosítása folyik.

(Mohor Jenő)

Számítógép-szoftver

Lásd 244

Lásd még 224, 227

Elektronikus könyvtár

Lásd 258

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

05/288

SAVENIJE, Bas: The SPARC initiative: a catalyst for change = Libr.Q. 14.vol. 2004. 3/4.no.

A SPARC kezdeményezés: katalizátor a változáshoz

Internetcím: <http://liber.library.uu.nl>

Kommunikáció; Publikálás -tudományos kiadványoké

A SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition) programot 1997-ben indította útjára néhány tudományos könyvtár az Egyesült Államokban. Fő célja az volt, hogy versenyképessé tegye a tudományos-műszaki folyóiratok piacát. Célja megvalósítása érdekében több alprogramot is indított, ilyenek a SPARC Alternatives, SPARC Leading Edge, SPARC Scientific Communities, és a

SPARC Communication and Advocacy. Körülbelül két éve az Open Access vonalat szorgalmazza; ide tartoznak az intézményi archívumok is. A cikk áttekinti a SPARC és partnerei tevékenységét ezeken a területeken. Értékeli az eredményeket, és összehasonlítja őket az 1997-ben meghatározott célokkal. Végül ismerteti, hogy a könyvtárak hogyan tudnának hozzájárulni a SPARC céljainak megvalósításához.

(Autoref.)

MIHAJLOVA, N.I.: Informacionnoe obespečenie knižnogo rynka: napravleniâ modernizacii = Bibliografiâ. 2005. 1.no. 3-9.p.

A könyvpiac információellátása – a korszerűsítés irányjai (Moszkva példája)

Könyvkiadás és könyvkereskedelem; Szabvány

A könyvkereskedelem és a könyvesboltok a kiadótól a bibliográfiai információk területén hitelességet, teljességet, elérhetőséget és határozott ügyintézetet kívánnak. A korábbi évtizedekben a megjelenés előtt álló könyvekről kizárólag az annotált tematikus kiadói tervek alapján lehetett értesüléseket szerezni, ezek egyben a megrendelések kiindulópontját is jelentették. Napjaink könyvkereskedelmének piaci körülményei között azonban ezek a tervek már üzleti titoknak minősülnek, a Központi Bibliográfiai Intézet égisze alatt megjelenő *Books in print* kötetek pedig nem elég hatékonyak a könyvpiac szempontjából.

Nemrégén új információs lehetőség bukkant fel a könyvkereskedelemben: a könyves szervezetek és a könyvesboltok árlistái, árjegyzékei (price-list). A jegyzékek fokozatosan összekötő kapocsá válnak a könyvkiadással, könyvkereskedelemmel foglalkozó cégek, a könyvtárak és a vásárlók között. A másik új lehetőséget az elektronikus kereskedelmi-bibliográfiai technológiák fejlődése kínálta fel: létrejöttek a könyves internet-áruházak. A könyvkereskedők számára az internet használata biztosítja a kiadók elektronikus katalógusainak elérését, új könyvek és árjegyzékek áttekintését; a vásárlókkal való elektronikus levelezést kéréseik kielégítése érdekében; a kereskedelmi szolgáltatások reklamációját. Az internet segítségével a könyvesboltok részt vehetnek virtuális könyvkiállításokon és könyvvásáron, bibliofilek konferenciáin és fórumain, könyvauciókon, megszerezhetik az új könyvek recenzióit, tartalomismertetéseit és a szerzőkre vonatkozó bibliográfiai információkat. A könyvesboltok és kereskedők weboldalait és az onnan kattintható

hiperlinkeket a számunkra megfelelő könyvek kiválasztása érdekében természetesen a vásárlók is használhatják.

Minél pontosabb és részletesebb információk érkeznek a könyvkiadótól, annál biztosabb, hogy a kereskedők és a vásárlók igényt fognak tartani az ajánlott kiadványokra. Ennek érdekében feltétlenül figyelni kell a bibliográfiai és tartalmi leírások pontosságára, az adatok cseréjének elektronikus úton való biztosítására, az adatbázisok építésére. A bibliográfiai leírások egységesítésével a Központi Bibliográfiai Intézet foglalkozik: olyan szabványok, szabályzatok és normatív dokumentumok kidolgozásával, amelyek egyrészt a lehető legrövidebbé teszik a könyv útját a kiadótól a vásárlóig, másrészt integrálják az orosz könyvkiadást a világ könyvkiadásának folyamatába. Az Intézet 2001-ben a könyvkiadás számára is használható útmutatót bocsátott ki a bibliográfiai leírások készítéséről, ebben felsorolta az egyes kiadványok azonosításához feltétlenül szükséges adatelemeket (szerző, főcím, kiadás, megjelenés helye és ideje, kiadó, sorozatcím és -szám, ISBN) és azok kötött sorrendjét.

Az ISBN-számok kiadását Oroszországban 1988 óta alkalmazzák, az ezzel foglalkozó iroda szintén az Intézet égisze alatt működik. Az ISBN-szám megszerzése után és annak alapján a könyvek számára automatikusan generálnak egy 13 számot (a szám első három egysége 978, ez a könyvet mint árut azonosítja) tartalmazó vonalkódot is – az Európában is alkalmazott EAN-rendszernek megfelelően. A vonalkód alkalmazása megkönnyíti az áru útjának ellenőrzését, a készletek megrendelését, pótlását, kiegészítését.

A könyvpiacra szánt ajánlások elkészítéséhez feltétlenül szükséges a kiadványok tartalmi feltárása is. 1991-ig az orosz könyvpiac a Központi Bibliográfiai Intézet által kialakított egységes irodalomfeltáró rendszert (EKL) alkalmazta e célra, a Szovjetunió szétesésével azonban ez a rendszer szinte teljesen felszámolódott, az Intézet maga áttért az ETO-ra, a könyvkereskedelem számára azonban nem adaptált

ta a rendszert, így az tartalmi feltáró eszköz nélkül maradt. 1995-ben a GOST 7.4-95 és 7.59-90 elnevezésű szabályzatok segítségével ugyan megalkottak egy új rendszert, ezt azonban a mai napig nem alkalmazza egységesen még a moszkvai könyvpiac sem. Egyes könyvkiadók az ETO-t használják, de ennek mélysége és osztályai szintén nem felelnek meg mindenben a könyvpiac igényeinek. 2001-ben a moszkvai könyvesházak nekifogtak egy, a könyvkereskedelem céljainak megfelelő tartalomfeltáró eszköz és rendszer (KTK) készítésének. Ennek alapjai a korábbiakban alkalmazottakhoz hasonlóan hierarchikus elveken és a tízes csoportosításon alapulnak, pontosabban osztályaiból, alosztályaiból soincs több – legfeljebb kevesebb – tíznél és a tíz többszöröseinél: nyolc árucsoport, nyolcvan alcsoport, nyolcszáz rovat. Az osztályok egymáshoz kapcsolódó tematikájuk alapján követik egymást, a számkódok mindig háromjegyűek. A rendszer a kiadványokat témájuk mellett ellátja néhány, a könyvkiadás számára fontos jellemző kóddal is: kötés, a kiadás minősége stb.

Mindezek a módszerek akkor működtetik hatékonyan a rendszert, ha lehetőség van az adatok online, elektronikus úton történő cseréjére. A moszkvai könyvpiacra ennek szabályozására, egységesítésére még nem került sor, az elektronikus csere egyelőre csak spontán fejlődik, néhány kiadó ilyen módon küldi meg egymásnak, cseréli egymás között pl. árjegyzékeit. Az első elképzelések szerint az adatok online cseréjének egységesítése az ONIX formátummal (Online Information eXchange, 1999 óta létező USA-adatcsere-formátum, 2000-ben jelent meg első, 2001-ben a második verziója) lenne megoldható. Mivel XML-alapon (eXtensible Markup Language) működő formátumról van szó, nemcsak a kiadvány bibliográfiai leírása, hanem a róla szóló annotáció, fotók stb. is közvetlenül elérhetővé válnak alkalmazásával.

(Hangodi Ágnes)

05/290

JELUŠIĆ, Srećko: Publishers and librarians in Central and Eastern Europe – love or hatred? = Interlend. Doc. Supply. 33.vol. 2005. 1.no. 19-25.p. Bibliogr.

Kiadók és könyvtárosok Közép- és Kelet-Európában – barátság vagy ellenségeskedés?

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus könyvtár; Nemzeti könyvtár; Publikálás -tudományos kiadványoké

A horvát *Strossmayer Egyetem* (Osijek = Eszék) oktatója átfogó képet ad tanulmányában a tudományos publikálás és dokumentum-ellátás helyzetéről Közép- és Kelet-Európa egyes országaiban a rendszerváltás után – nem hagyva ki az elmúlt 50 év rövid bemutatását sem. A *Szocialista örökség, Új kezdet a kiadók, folytonosság a könyvtárak számára, A szellemi tulajdon védelme és A dokumentumokhoz való hozzáférés javítása az ICT segítségével* alcímek alatt (összesen) tizenegy ország helyzetét elemzi a nemzeti könyvtárak gyakorlatát vizsgálva (Bulgária, Csehország, Észtország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Oroszország, Szlovákia, Szlovénia).

Magyarországgal kapcsolatban elsősorban a számítógépesítésben való előrelépést (Csehországgal együtt) említi, továbbá a szerzői jogi és a könyvtári törvényt, és kiemeli a MOKKA és a MEK jelentőségét, valamint azt, hogy az OSzK az *Integrál*val tervezi az könyvtárközi kölcsönzés komplex számítógépes kezelésének megoldását.

Az alapos és adatokban gazdag elemzés és összehasonlítás után a teendők közül a tanulmány összegzésében az alábbiakat emeli ki:

- lényeges a kiadók és a könyvtárak együttműködése ezekben az országokban (és az EU országai-ban is), hogy ne forduljon elő a Subito 2003. évi döntéséhez hasonló fejlemény (csak a németnyelvű országok számára szolgáltatnak dokumentumokat);

Az ismertetett cikkek forrásai:

- a régió országaiban is követni és elemezni kell az olyan kezdeményezéseket, amilyeneket pl. az 1999. évi *Fiesole-konferencián* vagy a skandináv egyetemeknek a tudományos kommunikáció reformjával kapcsolatos javaslataiban (www.lub.lu.se/ncsc2004) fogalmaztak meg;
- növelni kell a tudományos művek importját, mivel a hazai előállítás nem fedezi az igényeket – a leggyorsabb megoldás az angol mint közvetítő nyelv elfogadása lenne, így egyszerűsödne a dokumentum-ellátás;
- sok technikai segítséget kaptak már eddig is ezek az országok, de több figyelmet és segítséget kellene az emberi erőforrásoknak szentelni (kívülről);
- a tudósoknak a társadalomtudományok és a human tudományok terén is meg kellene jelenniük a világban: a természettudósoknak az angol nyelv közvetítésével ez már nem okoz gondot;
- közös jogkezelő szervezeteket kell kialakítani;
- megoldást kell találni a folyóiratárak állandó emelkedésének megállítására;
- sürgősen megoldandó a diákok dokumentum-ellátása;
- a régió egyetemei, könyvtárai, kiadói tanuljanak a nyugati országok Nyílt Archívum Kezdeményezéseiből (OAI);
- a kutatóknak saját kormányaikhoz kell támogatásért fordulniuk, az EU parlamentjének pedig a változásokat gyorsító rendelkezéseket kell hoznia.

A tanulmányt a szokásos jegyzetanyag mellett az ajánlott irodalom listája zárja.

(Murányi Lajos)

- ABI Tech. – ABI Technik (DE)
- Alexandria – Alexandria (GB)
- Am.Libr. – American Libraries (US)
- Aslib Proc. – Aslib Proceedings (GB)
- Bibliografiá – Bibliografía (RU)
- Biblioteka – Biblioteka (RU)
- Bibliotekarz – Bebliotekarz (PL)
- Bibliotheksdiens – Bibliotheksdiens (DE)
- Bottom Line – Bottom Line (US)
- BuB – Bub Forum für Bibliothek und Information (DE)
- Bull.SAK. – Bulletin Slovenskej Asociácie Knižnic (SK)
- Cape Libr. – Cape Librarian (ZA)
- Coll.Res.Lib. – College and Research Libraries (US)
- Coll.Undergrad.Lib. – College and Undergraduate Libraries (US)
- Ctenář – Ctenář (CZ)
- Doc.Bibl. – Documentation and Bibliothèques (CA)
- Documentaliste – Documentaliste (FR)
- El.Lib. – Electronic Libraries (I)
- Inf.Outlook – Information Outlook (US)
- Interlend.Doc.Supply – Interlending and Document Supply (GB)
- IT lib – IT lib: Informačné technológie a knižnice (SK)
- J.Acad.Lib. – The Journal of Academic Librarianship (US)
- J.Doc. – Journal of Documentation (GB)
- J.Inf.Sci. – Journal of Information Science (GB)
- J.Lib. – The Journal of Librarianship and Information Science (GB)
- Knižnica – Knižnica (SK)
- Legal Ref.Serv.Q. – Legal Reference Services Quarterly (US)
- Liber Q. – Liber Quarterly (I)
- Libr.J. – Library Journal (US)
- Libr.Q. – Library Quarterly (US)
- Libr.Rev. – Library Review (GB)
- Multimedia Inf.Technol. – Multimedia Information and Technology (GB)
- Naučn.-Teh.Inf. – Naučno-Tehnička Informacija (RU)
- Naučn.Teh.Bibl. – Naučne i Tehničke Biblioteki (RU)
- Online Inf.Rev. – Online Information Review (I)
- Poradnik Bibl. – Poradnik Bibliotekarza (PL)
- Program – Program (GB)
- Public Libr.Q. – Public Library Quarterly (US)
- Sch.Lib. – School Librarian (GB)